

Fülöp Mária:

Genius loci: Helyismereti feltárás Marosvásárhelyen

1993-ban a Maros Megyei Könyvtár vezetősége újragondolta a könyvtár bibliográfiai tevékenységét. Ráébredt arra, amit mi végeredményben már rég tudtunk, milyen fontos a helyi értékeknek, a kultúra, a történelem helyi dokumentumainak összegyűjtése, feltárása és közkinccsé tétele – közkinccsé a szó legtágabb értelmében, hiszen ezekben a dokumentumokban a sajátos helyi jelleg mellett, mint cseppben a tenger, tükröződnek nemcsak városunk, megyénk, Erdély, de egész régiónk, s végső soron Európa története, kultúrája.

Az erdélyi könyvtári állományok feltárásának egyébként igen fontos pozitív hozadéka, a román nyelvű és tartalmú információk összegyűjtése mellett (amelyek nagyon sok számunkra is érdekes, magyar vonatkozású információkat is tartalmaznak), a magyar, német, illetve szász értékek számbavétele, tehát a hungarica, germanica típusú adatbázisok bővítése, kiegészítése.

Hadd szóljak néhány szót – mintegy a fentiek illusztrálására – a Maros Megyei Könyvtár állományáról. A ma mintegy 800 000 kötetet felölelő állomány magában foglalja az 1913-ban 11000 kötettel létrehozott s az évek során, az 1950-es évekig, vásárlások és adományok révén folyamatosan gyarapított Városi Könyvtárat. (Ma már biztos állíthatom, hogy igen hozzáértő, ügyesrető kollégák voltak az elődeink, mert ez az állomány tartalmazza az országos és helyi kiadványok legjavát.) Az ötvenes években azután központi rendelettel beolvasztották az akkor Tartományi Könyvtárrá „előléptetett” intézménybe különböző, megszűnésre ítélt egyházi, egyesületi, intézményi könyvtárak állományát. Közülük említésre méltó a marosvásárhelyi Casino, a Munkásotthon, a székelykeresztúri Unitárius Kollégium, a gyergyószárhegyi és a mikházai ferences kolostorok könyvtára, de a feldolgozás során találtam könyveket, amelyek a marosvásárhelyi Községi Polgári Iskola tanári könyvtára, az Erdélyi Római Katolikus Státus marosvásárhelyi Főgimnáziumának tanár könyvtára, illetve Ifjúsági könyvtára vagy a székelykeresztúri Olvasó Egylet tulajdonjegyét viseli.

A kommunizmus éveiben jelentősen bővült a beszerzett művek száma, ám ennek az lett az egyik következménye, hogy az állomány nyelvi összetétele alaposan megváltozott.

Sajnálatosan ma a vásárlásra fordítható összeg évről évre csökken, de azért csak van új beszerzés is, a helyismereti gyűjtemény gyarapítása szempontjából pedig igen hasznos a kötelezpéldány-törvény, amely biztosítja a megye területén kiadott publikációk bekerülését könyvtárunkba. Tudott, hogy könyvtári állomány összetétele mellett nagy fontossága van az állomány elhelyezésének is. Sajnos, sajátos körülményeink folytán (elviselhetetlen helyhiány stb.) helyismereti gyűjteményünket nem tudjuk külön, önálló egységként tárolni, ezért fő célkitűzésünk a széleskörű helyismereti feltárás vált.

A változás évét, 1990-t bázisnak tekintve 1993-ban megkezdtük a kurrens bibliográfiai rendszer kiépítését. Ennek keretében megindítottuk a Bibliográfiai muresene – Marosi bibliográfiák c. sorozatot. 1995-ben kiadtuk az Időszaki kiadványok bibliográfiája, 1989. dec. 23-1994. dec. 31. c. kiadványt. Az évenkénti gyarapodást füzet alakban sokszorosítottuk, s az 1995-1999-es kötet most már nyomdakész formában várja a kiadásához szükséges pénzalapot.

A sorozat 2. száma a Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája, 1990-1995. Az anyag folyamatos gyűjtése, leírása, osztályozása folytatódik, remélve, hogy majd megjelenhet az 1996-2000. évi kötet is.

Kiadás előtt áll a több mint száz író magába foglaló Maros megyei román írók bibliográfiája.

Szintén a Marosi bibliográfiák sorozatban szeretnénk megjelentetni a Maros megyei vonatkozású könyvek, könyvrészletek, 1990-1999. c. igen sok, több ezer tételt magába foglaló, az élet minden területére kiterjedő, annotált bibliográfiát. Sikerült a román és magyar nemzeti bibliográfia alapján kiválasztanunk és kézbe vennünk az érdekesnek vélt kiadványokat, kiemelnünk a megyei vonatkozású információkat, szakoznunk és tárgyszavaznunk, és részben számítógépbe vinnünk a tételeket. Reméljük, ezzel is hasznos információs forrást biztosítunk a mai és a jövő nemzedékeknek egyaránt.

A feltáró munka hozadékaként említésre méltó adatsokaságot gyűjtöttünk össze a Maros megyei nevezetes személyes regisztere keretében, amely a nevek betűrendjében kb. 9-10000 román, magyar, szász és más nemzetiségű, élő vagy elhunyt személy adatait (név, születési, elhalálozási idő, foglalkozás, iskolai végzettség, művei, róla szóló művek) és a helyi kötődés megjelölését tartalmazza. Ezt az adatbázist folyamatosan kiegészítjük.

Tudatában vagyunk annak, hogy a helyismereti cikkek kurrens feltárása vagy a jelentős lapok repertóriumának összeállítása milyen fontos és nemes feladat lenne, de a kezdetben három fős csoport helyett ma már csak egy kolléganő dolgozik a bibliográfiai részlegen, akinek a napi tájékoztatás mellett fő feladata az elkezdett, eddig említett kurrens helyismereti bibliográfiák folytatása.

Mint mentő övet a fuldokló, olyan örömmel kaptuk a hírt, hogy mi, „a határon túliak” is részt vehetünk a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kiírt pályázaton, amelynek célja a múzeumok, levéltárak, könyvtárak gyűjtőkörébe tartozó szellemi örökség felkutatása, összegyűjtése és közkinccsé tétele.

A Maros Megyei Könyvtár úgynevezett régi állománya, az 1945 előtti gyűjtemény csak részben hozzáférhető, mert a könyvek kisebb hányadának, a volt városi könyvtár állományának van betűrendes és szakkatalógusa. Az 1950-es években rekvirált, beolvasztott igen értékes könyvállománynak csak egy szolgálati betűrendes cédulakatalógusa van, amely típusánál fogva nem alkalmas arra, hogy az olvasók tematikus, tárgyra, personáliákra vonatkozó kérdéseire választ adjon. Az állomány feldolgozása a napi feladatok mellett nagyon lassan halad, s még évekig eltarthat.

Friss nyugdíjasként, elkötelezett „helyismeretisként” – akinek az elmúlt negyven évben meggyőződésévé vált, hogy közkinccsé kell tennünk, elsősorban saját közösségünk számára, de a nagy nyilvánosság számára is, értékeinket, hogy törekednünk kell az igények minél szélesebb körű kielégítésére – a szintén friss nyugdíjas kolléganőmmel, Ferencz Klárával javasoltuk a könyvtár vezetőségének és pályázati támogatást kértünk arra, hogy megkezdjük Maros megye retrospektív helyismereti bibliográfiájának összeállítását.

1999 június-2000 június között ketten, a pályázatunkhoz csatolt munkatervünknek megfelelően, a következő munkákat végeztük el: a szolgálati betűrendes katalógus alapján (az A-tól E-ig terjedő részből) kiválasztottuk a releváns címeket, a helyi szerzők munkáit, a megye területén működő nyomdák kiadványait, a tartalmukban helyi vonatkozású műveket. Minden kötet, amelyet így, a helyismeret szempontjai alapján kiválasztottunk, bibliográfiai leírást, ETO szakjelzeteket és tárgyszavakat kapott, a Maros megyei vonatkozásokat az

annotációban emeltük ki és a TINLIB program keretében számítógépbe vittük. Ez idő alatt sikerült közel 900 bibliográfiai tételt, rekordot regisztrálnunk. Ez az anyag a pénzügyi feltételek biztosítása esetén bármikor kötet formájában is megjelentethető a következő mutatókkal: név, cím, tárgyszó és kiadói mutató.

Talán nem is a feltárt mennyiség a fontos, hanem az a meglepően gazdag és tematikailag változatos információ – akár teljes mű, akár csak egy-egy fejezet, utalás, becses részlet – ami mind Maros megye s így közvetve Erdély kultúrájára, történelmére, néprajzára, természeti környezetére, társadalmára, közigazgatására, statisztikai adataira utal. Számptalan kötet vizsgálja a magyarországi és erdélyi 1848-49-es forradalom és szabadságharc politikai történéseit. Értékesebbnél értékesebb és érdekesebbnél érdekesebb adatokat találunk Erdély és benne a volt Maros-Torda, Kis- és Nagykovácskő vármegye (a mai Maros megye) irodalmára, művészetére, építészetére, céhtörténetére, iskola- és orvostörténetére, intézménytörténetére, vallás- és egyháztörténetére. Számos kötet tárgya a régió földrajza, vizei és gyógyfürdői, nemzetiségi és kisebbségi kérdései és gondjai az őskortól napjainkig. Valóban kibontakozik ezekből a művekből a honismeret bárki számára, legyen az diák, tanár, kutató vagy „csak” érdeklődő román, magyar, székely, szász vagy roma hazafi.

Igazi meghatározói a hely szellemének a kimagasló személyiségek. A naplóíró államférfi Bethlen Miklós; a szomorú életű Árva Bethlen Kata; Bethlen Gábor portái követe, Borsos Tamás; a XVII. században élt Nagy Szabó Ferenc, az első várostörténészünk; a Teleki család híres tagjai; Kemény János fejedelem és Kemény János, az író, az Erdélyi Helikon alapítója; a jogász Aranka György, aki nyelvmívelő társaságot alapított; Pécsi Simon és a székely szombatosok; a tudós Bolyaiak; az utolsó napjait itt töltő Petőfi; vagy a képzőművészek, Vida Árpád, Kocziány Ödön. Napestig folytathatnám a felsorolását azoknak a jeles embereknek, akik hordozói voltak a genius loci-nak. S mindez a sok érték az állománynak mindössze kb. egyötödéből került felszínre. Mennyi értéket rejthet még a feltáratlan négyötöd rész. Olyan adatok kerültek így napvilágra, amelyekről lehet, hogy még a kutatók sem tudnak.

A könyvek nyelvi megoszlása is változatos: magyar, román, német, francia, angol és latin nyelvű műveket dolgoztunk fel, míg koruk szerint főleg XIX. századiak, de találunk régebbi és újabb műveket is.

Nagyon szeretnénk folytatni ezt a retrospektív adatbázis-kiépítést, az idénre is merészkedtünk pályázni, de még választ nem kaptunk.

Kiadás alatt van, bár kissé megkésve, az a szintén pályázati támogatást nyert bibliográfia, amit két volt kollégánk állított össze Maros megye sajtóbibliográfiája, 1795-1972 címen.

Az előzőekben a Maros Megyei Könyvtárban az utóbbi években végzett helyismereti feltáró munkát ismertettük, két-három bibliográfus törekvését arra, hogy a bibliográfiák segítségével és általuk erősítsék a szülőföldhöz, a lakóhelyhez való érzelmi kötődést, a lokálpatriotizmust, identitástudatot.

Az egyre élénkülő helytörténetírásnak, kutatásnak mind több autentikus forrásra van szüksége. Kultúránk fennmaradását, a kölcsönös megismerést, a megmaradást, a magunk megmutatását szeretnénk könyvtári eszközökkel elősegíteni.

Végezetül kívánom, hogy a hittel végzett munka öröme adassék meg minden könyvtárosnak.